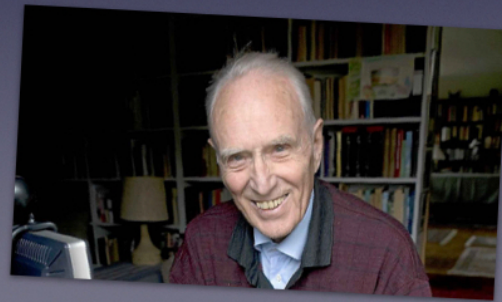

Fortælling som grundlæggende oplevelses-, erkendelses- og identitetsform

Møde i en UCL klynge 26. marts 2019

Carsten Oxenvad

Min præsentationstekst:

Se så! nu begynder vi. Når vi er ved enden af historien, ved vi mere, end vi nu ved, for det var en ond trolde! Nej, lad os i første omgang springe tolden over, dem er der jo så mange af.

Min baggrund er de frie skoler.

Jeg er efterskolelærer, skønt jeg kun var det i fire år. Her fik jeg efter et år fortælle timer. Det blev med udgangspunkt i "40 fortællinger af fædrelandets historie". Senere kom også folkeeventyrene på, Asbjørnsen og Moes norske og derefter de danske. Små korte som *Pimpegryden* og de lange som *Miseri Mø og Vildering Kongesøn*. »Hjælper jeg dig, så sviger du mig«

Jeg måtte lære mig selv at fortælle ...

Det andet år tog jeg fat på et af de nyere eventyr og det tredje år på litteraturen.

»Den største Sorg i Verden her

»Er dog at miste den, Man har kjer.«

Stundom, naar jeg har vandret ret ude i den store Alhede, hvor jeg kun har haft den brune Lyng omkring mig og den blaae Himmel over mig;...

Og så startede jeg på mit Cand pæd studie i Kristendomskundskab / Religion og fik bl.a. professor K.E. Bugge. En elskelig mand, der gav lagkage den. 8. september og som kunne holde en rigtig forelæsning – hvor han på den mest monotone måde læste op fra sit manuskript – om "Det levende ord"

Hvad er levende ord?

Det er ord, der kommer dansende fra hjertet, springer fra tungen, kilder i øregangen og søger mod hjertet, hvor det måske danser videre.

Kommentarer:

Der er få, der kan lave et anslag som Andersen. De tre, jeg oftest bruger er fra *Den grimme ælling*:
Der var så dejligt ude på landet; det var sommer, kornet stod gult, havren grøn, høet var rejst i stakke nede i de grønne enge, og der gik storken på sine lange, røde ben og snakke ægyptisk, for det sprog havde han lært af sin moder.

Skyggen:

I de hede lande, der kan rigtignok solen brænde! Folk blive ganske mahognibrune; ja i de allerhedeste lande brændes de til negre, men det var nu kun til de hede lande, en lærd mand var kommet fra de kolde;

Og altså *Snedronningen*:

Se så! nu begynder vi. Når vi er ved enden af historien, ved vi mere, end vi nu ved, for det var en ond trolde! det var en af de allerværste, det var "djævelen"!

Billederne i min præsentation kommer ind langsomt og når jeg ønsker det.

Foruden Andersens tekst, så har jeg et par andre citatet med. Miseri Møs ord til Vildering Kongesøn, hver gang han er i knibe »Hjælper jeg dig, så sviger du mig« hvorefter kongesønnen lover *altid at være hende huld og tro* – men aldrig direkte tale, hvilket jeg først er blevet opmærksom på nu, men som slet ikke undrer mig. Det er jo ikke kongesønnen, der fører ordet i det eventyr.

Og så er der indledningen til *Hosekræmmeren*:

»Den største Sorg i Verden her

»Er dog at miste den, Man har kjer.«

Stundom, naar jeg har vandret ret ude i den store Alhede, hvor jeg kun har havt den brune Lyng omkring mig og den blaae Himmel over mig;...

Hvorfor netop disse tre tekster? Andersen er valgt, fordi det er et fantastisk anslag og det handler jo netop om at fortælle historie. De to andre er jo næsten identiske udsagn om kærligheden og frygten for at miste. Heller ikke dette har jeg tænkt over før nu, men jeg har fortalt begge historier og mindes netop Miseri Møs og Cecilias ord, begge sagt med frygt. Og hver gang jeg laver en sådan henvisning i mine fortællinger, så kan jeg mærke en genklang fra nogle af tilhørerne – det kunne jeg også i Middelfart – vi ved hvad det drejer sig om. Miseri Møs frygt er til at bære, Cecilias er ubærlige. Jeg mindes Hosekræmmeren som en umådelig svær historie at fortælle. Den er simpelthen for grum.

Og så var der *det* om det levende ord. Som jeg vist fortalte, så var det en efterskoleforstander, der havde spurgt sine elever, hvad levende ord er, hvortil en havde svaret, at det er ord der danser. Grundtvig taler om hjertesproget og det er nok en omskrivning af noget af alt det jeg har læst og sunget af Grundtvig jeg brugte. ????

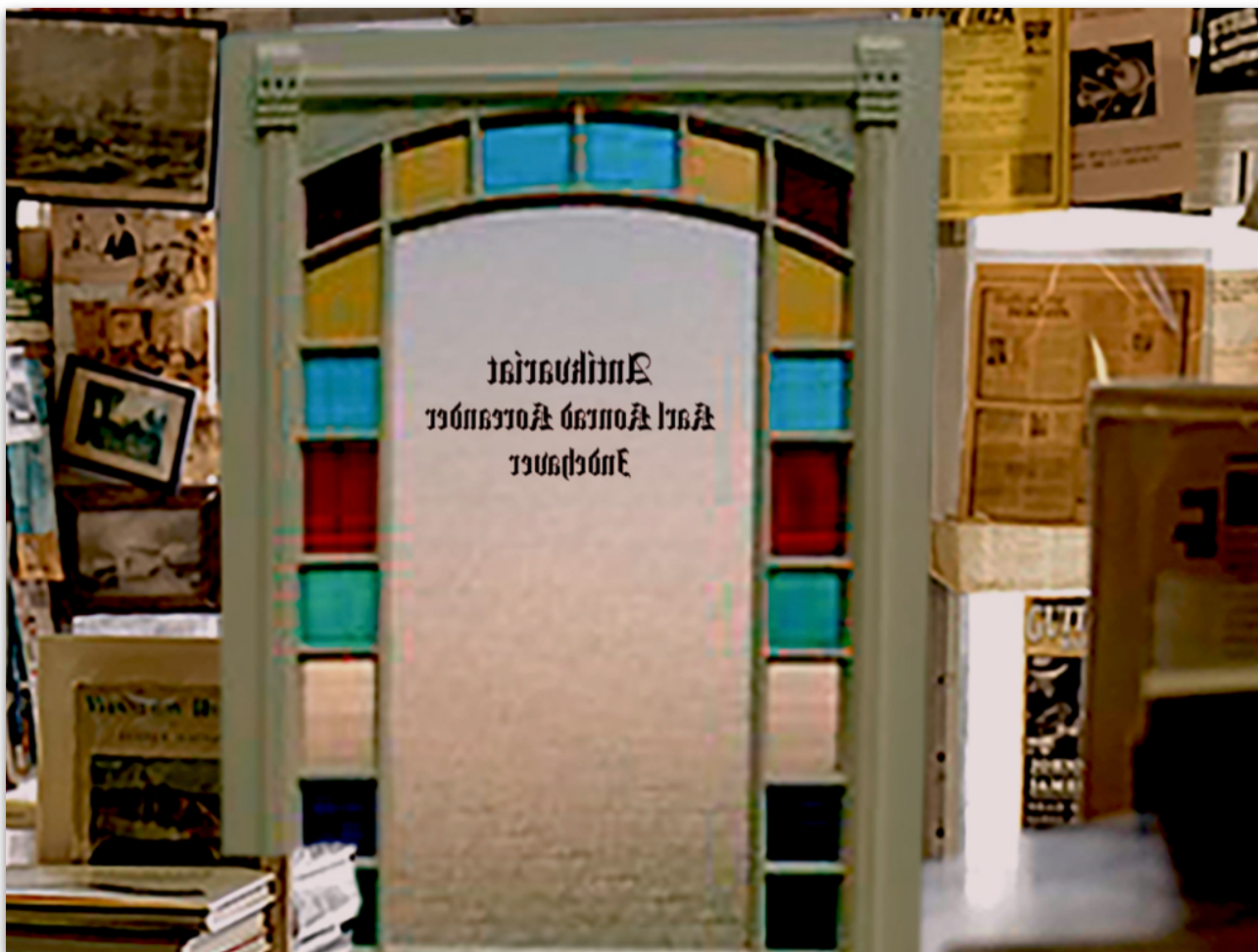
Og dog – sandsynligvis fordi I havde spurgt, så kunne jeg ikke slippe formuleringen og på vejen hjem kom der en linje til mig. Noget med ... *ord der kom fra hjertet og som til hjertet går*.

Det var pokkers. Den har jeg vist ikke sunget de sidste 20 – 30 år. Måske var det derfor jeg ikke huskede helt rigtig.

Hver kraftig skæmt, som lokker på læben frem et smil
den blev i hendes koger en hvas og vinget pil,
hvert ord, der kom fra hjertet, og som til hjertet når,
det blev en sten i muren, der hegner hendes gård,
det blev en sten i muren, der hegner hendes gård.

Gentagelsen eller genkendelsen er centralt for fortællingen. Hvor meget genkendte I af det jeg fortalte bare på det første slide? Hvor meget genkendte jeg først efter jeg havde fortalt det?

Ja – »Nu kommer jeg og æder dig!« råbte trolden.

Min præsentationskekst:

«»Tairavkitna rednaerok darnok lark revahedni.

Disse ord stod på glasdøren til en lille forretning, men sådan så de naturligvis kun ud, når man stod inde i det halvmørke rum og og kiggede gennem ruden ud på gaden.

Udenfor var det en grå kold novembermorgen, og det regnede i spandevís.«

Kommentarer:

Mere stod er ikke i min tekst. Jeg kunne nok have klaret mig helt uden, for det er en tekst – og især en sætning – jeg har sagt mange gange. Det er indledningen til et moderne eventyr eller fantasy-roman, som det vel retteligen er, nemlig Michael Endes *Den uendelige Historie*. Det er på alle måder en genialt fortælling, Ende har skruet sammen. Det er forholdet mellem fantasi og virkelighed og mellem sandhed og løgn,¹ der her behandles og det i en ramme, der leder tankerne hen på Kierkegaards angst-begreb: Frygten for *Intet*. *Intet* kan, som os der har set det, eller rettere ikke set det, ved, være uhyggelig konkret i sin omklamring af livet. Hvordan beskrive det? Ende kan!

Når man fortæller en roman, så kan man være mere eller mindre tro mod teksten. Jeg har nok været meget teksttro og alligevel har formidlingen medført en ændring. Indledningsordene nævnes endnu engang i teksten, da historien begynder at repetere sig selv hos *Den gamle fra det Vandrede Bjerg*. I min fremstillen kommer de igen i slutningen: »Bastian sagde farvel til hr. Koreander og gik hen imod døren. Solen skinnede udenfor og på den anden side af gaden stod hans far og

¹ Fantasi og virkelighed, sandhed og løgn. Hvorfor siger man det i den rækkefølge? *Fantasi – Sandhed* på samme placering, *Virkelighed – Løgn* ligeså. Jeg kom bare til at undre mig ...

ventede. I det han åbnede døren lagde han mærke til den spejlvendte skrift på glasdøren. Der stod: Tairavkitna rednaerok darnok lark revahedni.«

Jeg har også forsøgt mig med to af Endes andre romaner: *Momo* og *Trylledrikken*. *Momo*, der handler om tidens- og modernitetens problem er helt på højde *Den uendelige Historie*. *Trylledrikken*, der tager fat på det ondes problem, når ikke samme niveau.

Billedet? Det var vanskeligt. Jeg skulle finde et antikvariat med en glasdør. Det blev et antikvariat OG en glasdør – man kan godt se, at den er sat ind på et andet billede. Herudover er der den spejlvendte tekst. Det var en hård nød at knække – især fordi jeg valgte at bruge gotisk skrift og fordi der skulle zoomes i billedet. Teksten skulle jo også stå skarp. Løsningen blev her vektorgrafik, men »det er en anden historie og den må vente til en anden gang«, som der så tit står i *Den uendelige Historie*.

դարձսման
շնորհակալություն
հայտնում

Det hele sat sammen.
Og så skulle farverne altså dæmpes lidt.

Min præsentationskekst:

Efter fire år flyttede vi til Sy'fyn, hvor jeg blev friskolelærer.

Ved en fejl fik jeg matematik i 2. klasse. En fejl, fordi jeg skal undervise de store ...

Om fredagen sluttede vi af med et eventyr.

En dag kom Marie og spurgte om vi ikke skulle høre et eventyr.

Men det var ikke fredag og jeg havde ikke forberedt et ...

Marie foreslog så, at jeg fortalte et de havde hørt før. Det med ...

Men det eventyr kendte jeg ikke ...

Men Rasmus kendte det og kunne fortælle flere detaljer og pludselig genkendte jeg *Prinsessen på glasbjerget* – som jeg ganske rigtig havde fortalt.

Hvad var der sket? Jo ...

»Der var en gang en mand der havde tre sønner. De to ældste, Per og Poul, var nogle farlige karle, de kunne ride selv de vildeste heste, skyde en fugl i flugten og deres katekismus forfra og bagfra – og det med kommentarerne. Esben derimod, han holdt mest af ...«

Nu lukker jeg op for en verden, inviterer børnene ind i fortællingens landskab – men derinde har jeg slet ikke styr på dem. De går af små stier, som jeg slet ikke ser, hører lyde jeg ikke kender, mærker solen og vinden, hører måske helhesten vrinske i det fjerne og får et glimt af Fugl Fønix, der gemmer sig i trækronerne.

Jeg ved IKKE hvad der opleves under fortællingen, eleverne er ikke sammen med mig hele vejen, men jeg kan altid kalde dem til mig. Jeg behøver bare at sige: »Og brylluppet varede i tre dage og tre nætter, jeg ved det – for jeg kommer lige derfra!«

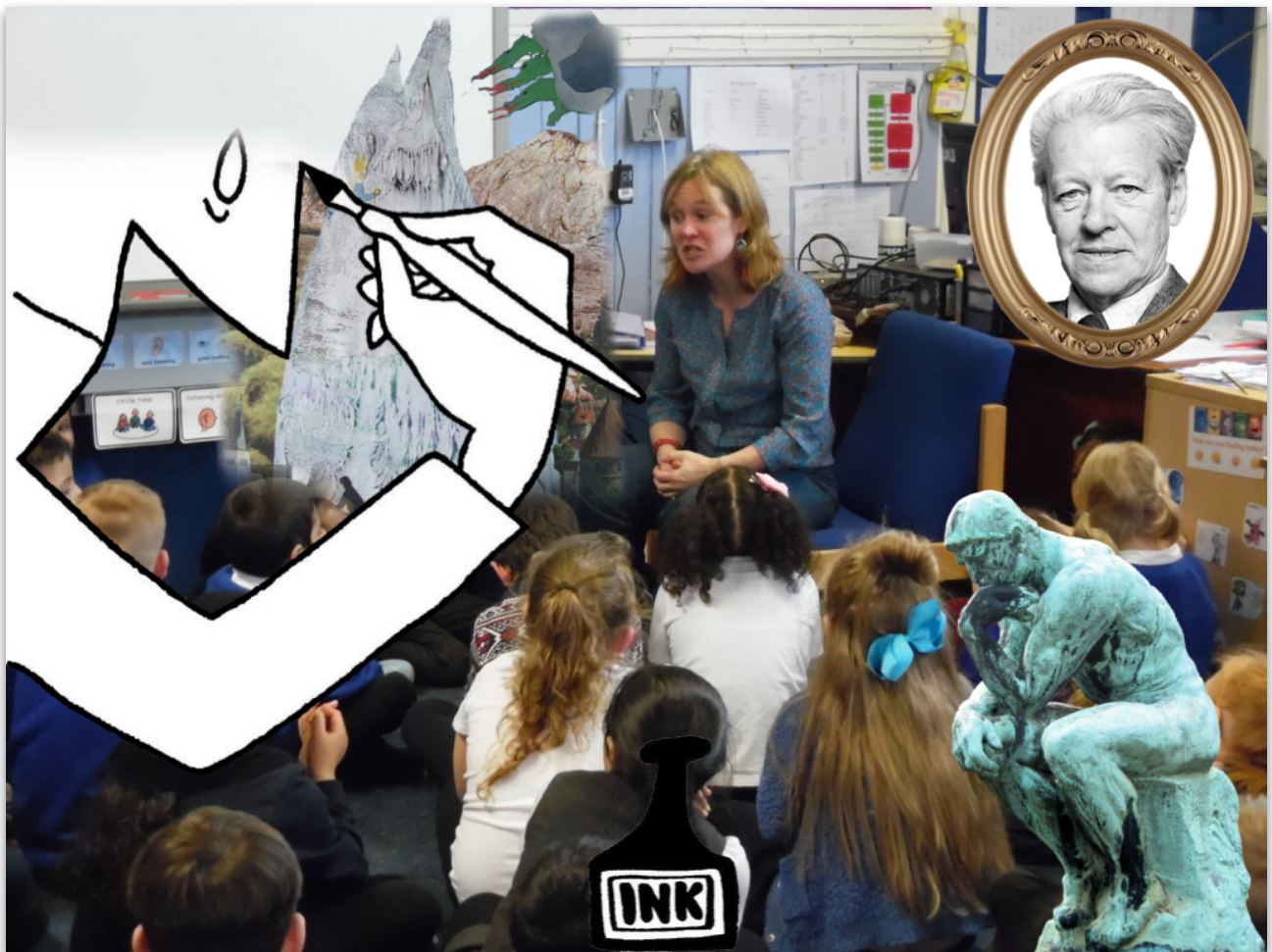
Kommentarer:

Historien om Marie er central. Det var en af mine helt store oplevelser som lærer. Havde jeg tidligere været i tvivl om, hvorvidt jeg mestrede at fortælle og om fortællingens berettigelse, så var alt betænkelighed, ved at lade fortællingen være et hovedelement i min undervisning, som blæst væk. Og det ikke kun for skolens mindste elever. De store som jeg havde til matematik og fysik fik også fortællinger. I fysikundervisningen er det oplagt at kombinere det eksperimenterende med fortællingen. Vi skal ind i videnskabsmandens krogede tankegang, forstå deres problemer og undren og det gøres bedst gennem fortælling. Arkimedes der skal undersøge om alt det guld som kongen har udleveret til guldsmeden nu også er brugt til konges krone. Newton, der undrer sig over æblets fald imod jorden. Atomfysikken som vi slet ikke kan iagttage direkte, den kan fortællingen gøre nærværende. Og relativitetsteoriene – det er ren fortælling om at rejse med lysets hastighed og forestille sig, hvordan verden ser ud, hvis man følges med informationen om det man ser. Rejser man sammen med det lys, der der udgår fra uret, når det viser 6:32. Hvad er klokken så, når der er gået en time? Spørgsmålet er absurd, for hvis jeg bevæger mig med lysets hastighed kan der ikke være gået en time, klokken vil for mig, stadig være 6:32. Kun med fantasien kan man forklare det, der går imod vores erfaringer.

Billedet hvor illustrationen fra Prinsessen på Glasbjerget pludselig kommer til syne består af tre billeder, hvor det midterste er sat til at blive synligt over 5 sek for derefter at forsvinde igen over lige så lang tid.

4

Min præsentationskeks:

K.E. Løgstrup

»Tilværelsesoplysning er oplysning om den tilværelse vi har med og mod hinanden, oplysning om samfundets indretning og historiens gang, om naturen vi er indfældet i med vort åndedræt og stofskifte, om universet vi er indfældet i med vore sanser.«

Tilværelsesoplysningen starter med fortælling, for at ende med stillingtagen!

Brodersen: *Oplevelser* (som vi får), kobles med *erfaringer* (som vi gør os) og resulterer i *forståelse*. Forståelse er humanismens form for erkendelse, naturvidenskabens er forklaring.

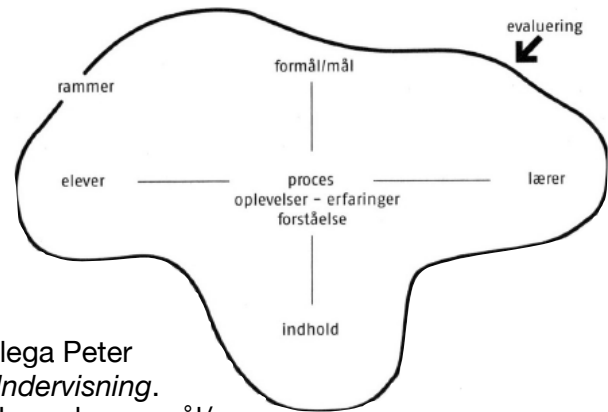
Kommentarer:

Dette slide starter med billedet af K.E. Løgstrup. Det er hans begreb *tilværelsesoplysning*, der er i centrum. Jeg bliver nødt til at præsentere selve begrebet således som han selv præsenterer det, men det centrale her er den didaktiske påstand, at »Tilværelsesoplysningen starter med fortælling, for at ende med stillingtagen!«

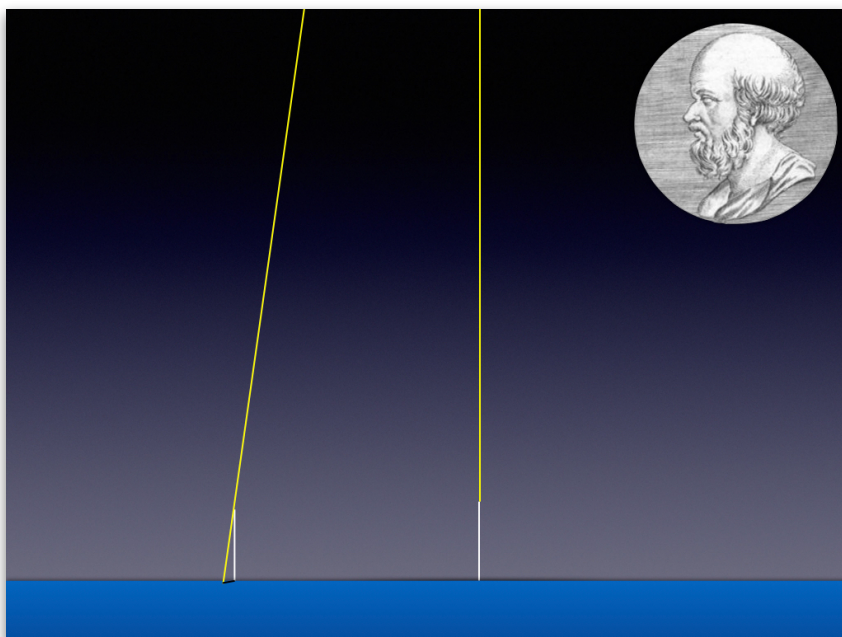
Dette kobler jeg så til en didaktisk teori som min kollega Peter Brodersen har beskrevet i første kapitel af *Effektiv Undervisning*. Her beskriver han undervisningens syv elementer: elever, lærer, mål/formål, indhold, rammer, evaluering og i midten – spændt ud imellem målet, indholdet og undervisningens aktører – den proces der ændrer verden for barnet, hvor oplevelser kobles med erfaringer og bliver forståelse.

Selve den tanke, at erkendelse udspringer af oplevelser og erfaringer er jo ikke ny. Det er ingen kunst at føre den tilbage til Dewey, men sporene strækker sig langt tilbage. Den grundtvig/koldske oplevelsespædagogik, det kantianske myndighedsbegreb, Emile, Sprogets Dør åbnet, »En lærer der taler med myndighed, ikke som en af vore skriftkloge«, Sokrates

Tilbage med billedet fra før, der illustrerer oplevelsen, ind med *Grubleren*, der måtte spejlvendes for at holde balancen i billedet, og Saul Steinbergs tegning af det erkendende menneske, som jeg fandt på Den store Danske. Alle billeder er frilagt – altså uden baggrund.

5

Min præsentations- tekst:

Har du hørt det Eratosthenes, nede i Syene (Aswan) kaster bygningerne ikke skygge ved middagstid på årets længste dag!

Det vil jeg undersøge, her i Alexandria.

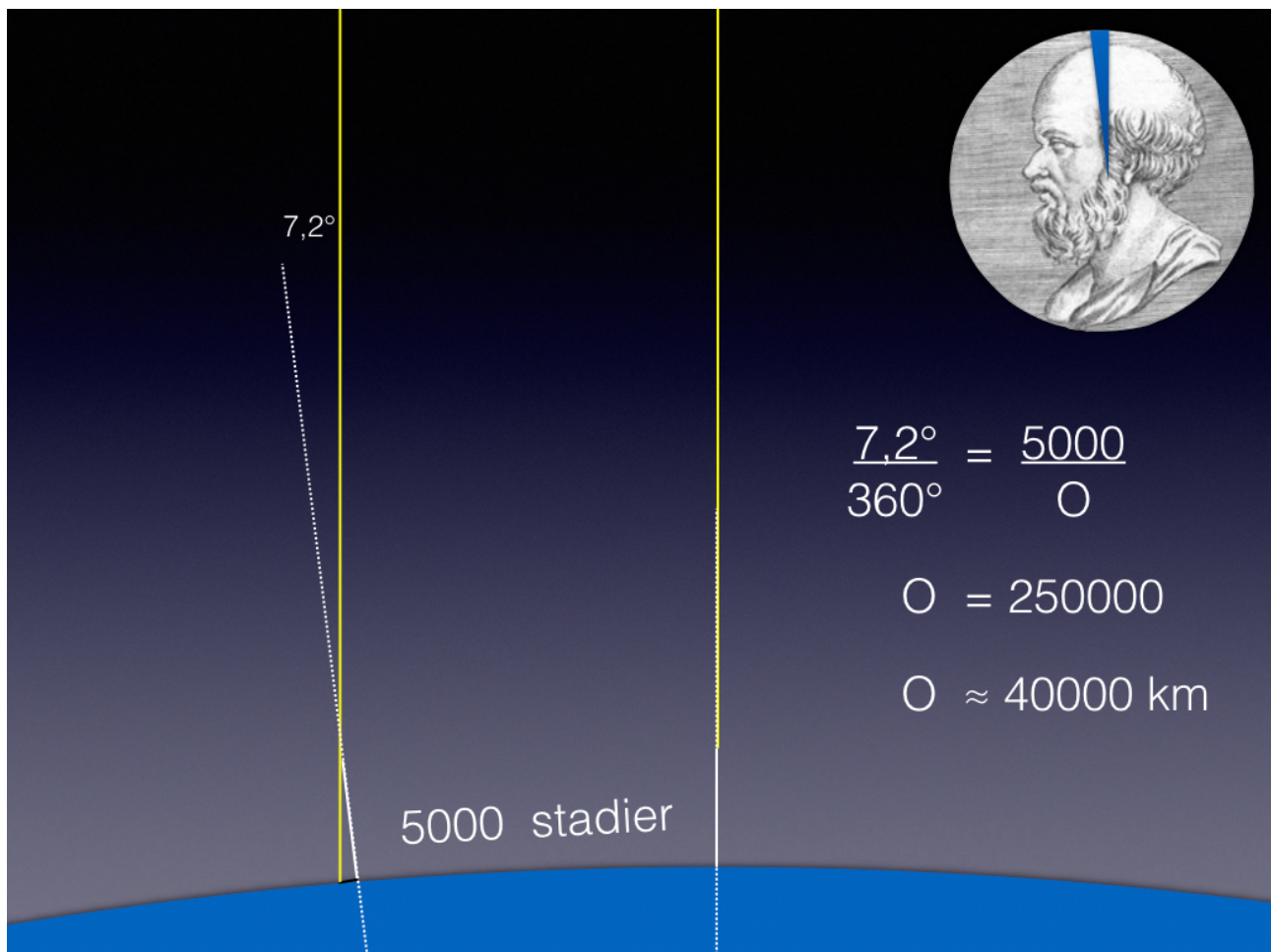
Kommentarer:

Her har vi et eksempel på hvorledes naturvidenskaben formidles gennem fortælling.

Da jeg underviste i fysik, var det vanskeligt at lave et sådan forsøg, men i dag vil det være let. Ind på internettet og find en skole der ligger nogle tusind kilometer væk lige nord eller syd for din egen. Aftal at måle solhøjden på samme tid. Kender vi forskellen på de to solhøjder og afstanden imellem observationspunkterne, så kan jordens omkreds beregnes.

Jeg har valgt at gøre jorden flad på dette slide for at vise, at der findes en anden forklaring på de forskellige observationer, nemlig at jorden er flad og at solen er forholdsvis tæt på jorden. Jeg tror ikke Erathostenes har overvejet dette. De tænksomme grækere vidste udmærket godt, at jorden er rund. Har de ikke selv set en sol- eller måneformørkelse, så har de hørt om fænomenerne og ved, at de falder sammen med henholdsvis fuld- og nymåne.

6

Min præsentationskekst:

Fortælling om Eratosthenes

Vi kan komme med to mulige forklaringer (hypoteser) – to fortællinger om mulige sammenhænge. Forklaringen er en FORTÆLLING, mens udregningen, matematikken, bygger på FORSTÅELSE, på logikken.

Matematik er nemlig et humanistisk fag.

Kommentarer:

Det er vigtigt, at man kan styre linier og vinkler, når man skal lave noget sådan.

Jeg starter med den krumme jord med de to lodrette stænger. Derefter solens stråler, der her er parallelle, fordi det antages at de kommer langvejs fra. Til sidst de stiplede linier, der viser vertikalen i stængernes forlængelse som vinklen til solen måles i forhold til.

Inden selve beregningen viser jeg det udsnit af jorden, som vertikalerne danner. Dette gør jeg på billedet af Erathostenes.

Til sidst selve beregningen.

Erkendelse komme gennem fortællingen (en forklaring) og den matematiske forståelse.

6

Min præsentationskeks:

Paul Ricœur: Vi skal have bundet de to kulturtraditioner sammen, den naturvidenskabelige og den humanistiske, ellers får vi to halve kulturer, der bekriger hinanden.

K.E. Løgstrup: Tilværelsesoplysning. Min stillingtagen, og dermed min identitet, vokser ud at de fortællinger jeg har ladet mig indvikle i.

Grundtvig: Vi skal holde skole, historisk – poetisk skole. En skole der tager udgangspunkt i det døende og døde, der er og var, men som altid er på vej imod det nye, det der kommer. Det der kommer er det levende. Derfor skal vi dyrke det levende ord mellem mennesker, fremfor de døde ord i bøgerne.

Husk: Bogen står, men Ordet går.

Ordet ...

Det giver os for ånder syn,
som solens skin for kroppe,
det slår i sjælen ned som lyn
fra skyerne hist oppe.

Kommentarer:

Tid til at runde af og binde en sløjfe.

Paul Ricouer har jeg ikke nævnt tidligere, og var lige ved at tage ham af, da de 10 minutter ikke gav mig plads til hans tanker om forholdet mellem tid og fortælling. Han kom med for at minde mig selv om, at han har en vigtig pointe.

K.E. Løgstrup er væsentlig, fordi han taler om fortællingen som et overset element i skolen. Begrebet stillingtagen er desuden særdeles vigtigt. Selvom Løgstrup tordner imod Immanuel Kants etik, så står Løgstrups oplysningsbegreb i gæld til Kants. Kant taler om myndighed, Løgstrup om stillingtagen. Disse begreber er centrale for vore tanker om personlig identitet. Her bruger jeg undtagelsesvis tekst i præsentationen. Men i taleboble!

Og Grundtvig! Helt central i dansk pædagogisk tradition – og ved at blive opdaget i den store verden.

Personlig arbejder jeg meget med hans begreb *Historisk – Poetisk*, det bagud- og fremadskuende. Ville vi overhovedet kunne forestille os en fremtid, hvis vi ikke havde erindringen om en fortid? Det tror jeg ikke.

Og så lader jeg Grundtvig tale. Det tog mig kun 10-15 minutter at lave dette, med det var fordi jeg havde billedet i rammen og uden baggrund. Derefter er det "kun" at åbne det i *Crazy Talk*, indtale lyden og lade programmet animere billedet. Og så kom der minsandten også musik ... 🎵

Og til sidst ...

Nej, jeg bruger ikke PowerPoint. Det indbyder til sjusk. I stedet for bruger jeg Keynote, der følger med enhver Macintosh, iPad og iPhone. Jeg viser præsentationen fra min Mac og styrer den fra min iPad.

Jeg har præsentationsnoterne til venstre og præsentationsskærmen til højre. Hvis der som her er meget tekst så kan jeg rulle teksten op og ned.

Billedet er det næste byg. Det er derfor kun mit oplægs titel, som tilskuerne kan se på dette tidspunkt. Bogen kommer først frem, når jeg trykker på skærmen.

Det eneste der kræves er, at computer og iPad (eller iPhone) er på samme netværk.

